

no te bi na temelju evanđeoskog navještaja najradije sasvim točno rekonstruirali evanđeoski događaj. Weiser vrlo detaljno raščlanjuje novozavjetne navještaje o uskrsnuću i vrlo uvjerljivo dokazuje kako oni nisu protokoli, nego dokumenti dotične vjere. Samo oni koji tako razumiju Sveto pismo neće naći suprotnosti između tih izvještaja i nauke i povijesti. Sveto pismo ne smijemo mjeriti mjerilima povijesne znanosti, nego u njem tražiti vjerski navještaj. Ako tako razumijemo Sveto pismo, onda ćemo uvidjeti, da zapravo svaka stranica Novoga zavjeta govori, na ovaj ili onaj način, o uskrsnuću te da je Novi zavjet nastao samo na temelju uvjerenja u istinitost Isusova uskrsnuća. Zar nije u tom dan najdublji razlog za istinitost onoga, što čovjek nikad neće razumom moći doseći, premda je to izvor i smisao kršćanstva?

Knjiga je prevedena lijepo i tekuće, kao da bi bila napisana izvorno hrvatski. Budući da obrađuje suvremenom egzegetskom metodom središnje teme Novoga zavjeta, koje su ujedno središnje istine naše vjere, knjigu preporučamo svima za čitanje.

France ROZMAN

Tomislav J. Šagi-Bunić, *VRIJEME SUODGOVORNOSTI*, Knjiga druga, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1982, strana 575.

Knjiga prva tog djela, što je objavljena godinu dana ranije, (Zagreb 1981.), ima XX+632 stranice; dakle čitavo djelo: XX+1207 stranica.

Čitavo to opsežno teološko djelo, izraslo iz slova i duha Drugog vatikanskog koncila, dijeli se na pet dijelova, pod pet vrlo osmišljenih naslova. Od tih su u *Knjizi prvoj* dva: I. *Da učenje Koncila ne ode u arhive* – II. *Služba teološke refleksije*. A u *Knjizi drugoj* su tri: III. *U hodu liturgijske obnove* – IV. *Različiti darovi a jedan Duh* – V. *Za veće jedinstvo među kršćanima*.

Knjigu prvu već sam prikazao (Bogoslovska smotra, Zagreb 1982/3, str. 445–448). Trećinu tog prikaza posvetio sam općem pogledu na knjigu, tj. glavnom naslovu: *VRIJEME SUODGOVORNOSTI*. Ustanovio sam, da takav naslov, s težinom naglaska na drugoj od te dvije riječi, adekvatno, sretno odražava kičmenu misao cijele te knjige. Sada pak to isto treba reći i za čitavu *Knjigu drugu*, tj. za čitavo djelo. A najkraća definicija te „suodgovornosti“, rekoh u prvom prikazu, što

sada treba ponoviti i za čitavo djelo, jest ova: primat ljubavi nad juridizmom; dakako, samo primat, jer, prema čitavom djelu, „suodgovornost“ o kojoj je riječ, zasnovana je – na drugom mjestu, poslije ljubavi – i na juridizmu.

O stilu čitava djela treba također ponoviti ono što rekoh u prvom prikazu: to je znanstveni stil, s mnogo suptilnog analiziranja, diferenciranja, niansiranja i s mnogo osjećaja za mjeru – ali ujedno i vrlo prepoznatljivi, osobni stil svuda prisutne smireno odgovorne i doživljene brige za stvar Krista-Bogočovjeka, stvar Kristove crkve i stvar čovječanstva. U takvu stilu, onaj koncilski „primat ljubavi“, kao neka ruka „Beatrice“, vodi autora kroz šumu stoljećima izraslih i ponekad u gustiš isprepletenih odraza „relativnosti“ međuljudskih odnosa u Crkvi i u svijetu.

Prije nego pokušam ukratko, sasvim ukratko prikazati kako taj životni i živototvorni dah i duh ljubavi prožimlje i cijelu *Knjigu drugu*, kao i onu *Prvu*, pokušat ću to učiniti još kraće, jednom slikom:

Velika grupa planinara, obojeg spola i razne dobi, penje se radosno prema sunčanu vrhu velike planine okovane ledom. Penju se klizavim strminama, jedan za drugim, držeći se jednog konopa što ga svi u rukama nose.

Posrne sad ovaj, sad onaj, ali tad toga konop podrži, i grupa se radosno, bez zaustavljanja penje k sunčanom vrhu.

Tu slikovito ocrtanu opću impostaciju čitava djela moglo bi se i verbalno izraziti jednom riječju koja onaj koncilski „primat ljubavi“ konkretizira kao „zajedništvo“ ili „općinstvo“.

U HODU LITURGIJSKE OBNOVE – je naslov prve trećine *Knjige druge* (tj. trećeg od pet dijelova čitava djela). Pod tim naslovom su 233 stranice u 38 poglavlja (od toga 15 poglavlja tiskano sitnijim slovima); svako od tih poglavlja je opet pod svojim naslovom.

Sva ta poglavlja su tiskana u raznim našim vjerskim publikacijama u razdoblju od 1966. do 1976. godine, dakle u doba starta i prvih koraka pokoncilске obnove kojoj su vrlo mnogo i doprinosili, pa je naslov „u hodu“ vrlo adekvatan, istinit.

U poglavlju (prvom po redu!) *Misni kanon kao književna vrsta* – na čitavih 26 stranica riječ je o srcu srca kršćanske liturgije, misi, središnjem dijelu mise, koji počinje s Prefacijom a završava doksologijom prije Očenaša. To poglavlje je ujedno i sažeta i iscrpna, sveobuhvatna dubinska teološka analiza ovih svojih čelnih riječi: „Kršćanska euharistijska molitva ili anafora (tj. „kanon“, 7) potječe u direktnoj liniji od židovske euhološke litera-

ne vrste *berakah*, što bi se na hrvatski moglo prevesti riječju *blagoslov*. Na grčki se ta riječ prevodila kao *eulogia* i kao *eucharistia*, ali je prevagnula *eucharistia*"(8)

U poglavlju *Crkva moliteljica u euharistijskoj molitvi* – kaže se, da „Židovsku pashu nije mogao slaviti jedan pojedinac, a niti premla skupina ljudi” (67). Moralo se okupiti barem deset osoba. Kad neka obitelj nije imala toliko članova morala se priključiti drugoj obitelji. Ljepota i istinitost kršćanske euharistijske molitve (tj. „kanona”), koja je u *pluralu* sastavljena, kaže autor, dolazi do puna izražaja tek onda ako u njoj sudjeluju mnogi vjernici, ako je ona „svjесno i promišljeno zajedničko dolaženje pred Boga” (67), koje ide k svom vrhuncu „zajedničkom blagovanju” Tijela i Krvi Kristove. Nekada, prije Koncila, svećenik je „kanon” molio tiho (a k tome možda i na stranom, latinskom jeziku). Ta „situacija... očito nije bila u skladu sa samim tekstom kanona ni s duhom te molitve” (55). To vrijeme je sretno prevladano, vidovitošću II. vat. koncila. No taj Koncil nam je podario i nešto više od toga: zaposlio je ne samo vjerničke uši, nego i usne, donekle („Tvoju smrt Gospodine navješćujemo...”)! Ali moglo bi se, kaže autor, i trebalo bi, razborito, početi dalje: „Golema bi šteta bila ako se ne bi ništa poduzelo da se na prikladan i efektan način vjernicima vrata 'Svet', završni *Amen* i odgovori u početnom dijalogu” (56), a ne da to ostane po starom, predkoncilskom običaju, rezervirano samo za „grupicu pjevača” (55), do čega je došlo lošim povijesnim razvojem.

Posebnom je poglavlju naslov *Upute o Stojanju euharistijskog misterija*; taj „dokumentat” *Svete kongregacije obreda i Vijeda za provedbu Konstitucije o svetoj liturgiji* proglašen je godine 1967.

Srž tog dokumenta je, kaže autor, u ovome: „Kristu stvarno prisutnom pod sakramentalnim prilikama treba iskazivati božansko štovanje, jer on jest Bog, treba mu se dakle klanjati, ali prvenstveno treba sveti sakrament *blagovati*” (77); dakako, blagovati za zajedničkim stolom naroda Božjega, osobito na redovitom „nedjeljnom svetkovanju Euharistije” (82) kao očitovanju „jedinstva naroda Božjega” (83). Zbog toga je „normalno” (90) da na oltaru gdje se vrši celebracija i oko kojeg su vjernici okupljeni ne bude euharistije na početku, nego da ona bude u zajednici i zajedništvu izmoljeni i željno očekivani „plod mise” (90); iz toga, dakako, slijedi, da tu pažnju i to očekivanje ne bi trebale ometati neke druge pobožnosti (Krunica...). U skladu s tim je i formalna „zabrana” (91) u Dokumentu, da se misa govori pred izloženim Svetotajstvom ili

da se neposredno iza mise daje blagoslov s Prevetim. Dokumentat „insistira” (92) i na tome da i kod adoriranja van mise treba da bude prisutna „veća grupa klanjalaca, ne suviše malena” (92).

Tri poglavlja posvećena su „znaku mira” kod mise (*Zar rukovanje kod mise? – Kakav je smisao „znaka mira” kod mise? – Zašto zapinje „znak mira”?*). Taj „znak mira”, kaže knjiga, utemeljen direktno na Evandjelju (Mt 5, 23–24), u starini se davao međusobnim grljenjem i ljubljenjem vjernika prisutnih na misi, ali je uvijek bio popraćen nekim „crkovtovornim” (103–104) riječima, primjerice „Mir tebi, brate, i sveukupnoj Crkvi Božjoj” (104). No i takvim ili sličnim riječima popraćeni zagrljaj i poljubac, kaže knjiga, pokazao se tijekom vremena „nepodesnim” (100), pa je, što se tiče naroda, napušten, a ostao je rezerviran samo za „kler kod oltara” (113); tako je izbjegnuta jedna nepodesnost, ali se stvorila druga: „distanca” (113) između svećenika i naroda oko oltara. No obnoviteljski duh II. vat. koncila protivnik i toj „tipično klerikalnoj pojavi” (113) odvajanja svećenika od ostalog naroda Božjega, tražio je da se svećenik ponovno u toj stvari uklopi u skup ostalih vjernika. To je, kaže knjiga, kod nas postignuto na vrlo prikladan, adekvatan način: općim međusobnim pružanjem ruke. Tim je kršćanska starina, kojoj je bio „bitan baš neki fizički dodir” (110) opet došla na svoje: da poveže sav narod Božji okupljen na svetoj misi oko stola Gospodnjega.

U poglavlju *Novi način pričješćivanja* kaže se, da je u predkoncilskoj formuli: „Tijelo G.N.Isusa Krista čuvalo dušu tvoju...” – zajedničarski, „eklezijalni” aspekt (121) zapravo bio isključen, a svu je pažnju zaokupljao samotnički, „individualni” (121) aspekt. Duh Koncila je tražio i u tome povratak k formuli koja je bila općenito u uporabi u prvim stoljećima Crkve; svećenik kaže: „Tijelo Kristovo” – a vjernik odgovara: „Amen” (117). Svećenikove riječi, kaže knjiga, značile su i znače: Jedno je tijelo Kristovo pod mnogim komadićima kruha, tako ste i vi svi u crkvi okupljeni jedno mistično Tijelo Kristovo – a vjernik koji se pričješćuje na to odgovara: Jest, tako je, „Amen!” (123–124).

U poglavlju *Stajanje i klečanje u novom obredu mise* kaže se da „temeljno držanje zajednice vjernika na svetoj misi jest *stajanje*, a ne klečanje ni sjedenje” (140). Stajanjem se bolje naglašava tješnje okupljanje zajednice, zajedničarstvo, kojim vjernici pokazuju svoju svijest „da oni zajedno sa svećenicom prikazuju euharistijsku žrtvu” (141); a k tome stajanje znači još: „oslobođenje od poniženja...”

spremnost na akciju... polazak na put..." (141).

U kršćanskoj starini bilo je „zabranjeno da vjernici kod nedjeljne mise kleče“ (141). Ta zabrana je vrijedila i za „čitavo vrijeme od Uskrsa do Duhova“ (141–142). Tada su se kod dugotrajnog bogoslužja vjernici običavali „naslanjati na štapove koji su znali imati oblik štaka“ (143). No „klerikariziranjem“ (143) svete liturgije počelo se sve više shvaćati kao da je ona gotovo isključivo stvar klera, u kojoj narod ima samo ulogu „promatrača“ (143). Zbog toga se svaki vjernik za vrijeme mise počeo sve više baviti samim sobom, pa klečeći moliti svoje samotničke molitve, „za razliku“ (143) od svećenika koji uvijek stoji. Sada, po novom obredu mise, narod kleči „samo na posvećenje“ (141), a i to klečanje „može iz razumnog razloga izostati“ (141).

U poglavlju *Božić – sablazan za pobožne?* kaže se, da je „Božić... kao poseban blagdan uveden... negdje u IV stoljeću“ (163). U to doba žena je bila u podređenu položaju, posebno ona u židovskom narodu, gdje je, primjerice „svaki odrasli muškarac morao ujutro i navečer posebnom molitvom slaviti Boga, ali se to nije ticalo žena“ (167). Zbog toga su „crkveni Oci mnogo brige ulagali u to da u svojim propovjedima i spisima pokažu da Bogu nije bilo sramota roditi se od žene“ (167). Danas je to nastojanje crkvenih Otaca, tj. Crkve, okrunjeno takvim uspjehom, da je taj dragi blagdan Božića, „djelo Duha Svetoga“ (169), sretno narastao do „dimenzije općeljudske solidarnosti“ (169), koja zahvaća i one koji još nisu čvrsto povjerovali.

U poglavlju *Uskrsna noć – sržno vrijeme evangelizacije* autor naglašava da se „nikad ... toliko ne može proživjeti srž kršćanskih otajstava, bit Evandjelja, kao u uskrsnoj noći“ (185). Zbog toga se do kraja odlučno zalaže za to, da se liturgija uskrsne noći ne održava u subotu navečer, nego baš u srcu noći, da bi vjernici, narod Božji, tu „najsržniju noć“ (184) doživio tako, da „noseći po opomeni Evandjelja (Lk, 12, 42) zapaljene svjetiljke u rukama, budu slični ljudima koji čekaju Gospodina kad će se vratiti, da ih, kad dođe, nađe budne i da ih posadi za svoj stol“ (183).

U poglavlju *Uskrs u kriznom trenutku* primjećuje se, kako se je događalo da „je kršćanstvo služilo i kao potvrda vlasti, davalo blagoslov nečemu što se, u svojoj srži, ipak nije moglo složiti s Evandjeljem“ (193). Takvo pseudo kršćanstvo služilo je kao „umirenje savjesti“ (193) vlastodršcima, namjesto da bude „stalno uznemiravanje stalni poticaj da se svijet promijeni na bolje“ (193). U uskrsnoj noći

je pravi čas da se osnaži svijest kršćana, kršćanske zajednice, kako joj je Uskrsnuti Krist dao zadatak da narod Božji bude „kvasac budućnosti“ (195), bolje budućnosti, pravednije budućnosti.

U poglavlju *Misao Duhovskog blagdana* kaže se da su „Duhovi... punina uskrsnog misterija“ (196). Uskrsnuti i proslavljeni Krist šalje Duha Svetoga koji je „Ljubav Oca i Sina“ (196). On je „duh sloge, strpljivosti, ljubavi i odvažnosti i sili nas da tražimo oko sebe kome bismo iskazali kako je velika ljubav Božja...“ (196).

Ovaj svoj pokušaj da ukratko, antologijski prikažem prvu trećinu *Knjige druge*, o kojoj je riječ, završit ću poglavljem: *Dogmatski aspekti obnove sakramenta krsta*.

To poglavlje, izraslo iz duha II. vatikanskog koncila i dvaju dekreta Sv. Kongregacije obreda, moglo bi se, držim, u interpretaciji našeg autora nazvati i njegovom „himnom“ vjerničkom zajedništvu, *općinstvu*.

Vjernici treba da budu kvalitetan kvas ljubavi Kristove, koji će se, jer je takav, spontano širiti na tijesto ostalog svijeta; no za takav kvalitet, kaže knjiga, potrebno je da se slijedi „temeljna misao Crkve da će se krstiti djeca onih roditelja koji su sami živi i vjerni članovi Crkve“ (214). I kumovi na krštenju treba da iskažu iskreno „svoju vlastitu vjeru, ne da na neki fiktivni način izražavaju tobožnju buduću osobnu vjeru krštenika“ (212).

No nisu to, što se tiče sakramenta krštenja, jedine novosti njegove pokonciliske obnove. Novost je i to, što nove liturgijske knjige idu za tim, da taj sakramenat oslobode od „previše isključive stopljenosti s najprvim djetinjstvom“ (200). Crkva želi, kaže autor, da u sakramentu krsta „u središtu promatranja bude prije *krštenje odraslih* nego li krštenje djece“ (199). Ti odrasli treba da se, u materinskom krilu vjerničke zajednice u župi koja ih je pri prihvatila, pod odgovornom brigom župnika, katekumenatoma spremne na svjesno i radosno prihvaćanje sakramenta krštenja (204). A sam čin krštenja, ako je ikako moguće, treba obaviti pred cijelom zajednicom na sam blagdan Uskrsa, u svetoj, najsvetijoj, „uskrsnoj noći“ (202); i treba da poslije krštenja budu odmah i krizmani, u istoj uskrsnoj noći, ili bar „unutar vazmenog vremena“ (202), dok je još čitava vjernička zajednica prožeta vrhunskim doživljajem svoje vjere i svog zajedništva u mističnom Tijelu Kristovu.

RAZLIČITI DAROVI A JEDAN DUH – je naslov druge trećine *Knjige druge* (tj. četvrtog od pet dijelova čitava djela). Pod tim naslovom je 138 stranica u 8 poglavlja (od

toga dva tiskana sitnijim slovima); svako od tih poglavlja je opet pod svojim naslovom.

Sva ta poglavlja su tiskana u raznim našim vjerskim publikacijama u razdoblju od 1970. do 1973. godine, dakle „u hodu“ pokoncil-ske obnove.

Prvo od tih poglavlja je *Teologija prezbiteraata po dekretu „Presbyterorum ordinis“*; to je ujedno i temeljno, vodeće poglavlje ovog dijela knjige.

Za razumijevanje tog Dekreta, koji je „proglāšen na posljednjoj sjednici Drugoga vatikanskoga koncila, 7. prosinca 1965.“ (231), važno je zapaziti, kaže knjiga, da je tokom njegove izrade imao radni naslov „De vita et ministerio sacerdotali“, dok konačni naslov glasi: „*de presbyterorum ministerio et vita*“ (234). Tom izmjenom, kojom dolazi na prvo mjesto „ministerium-sluzba“ svećenika, a na drugo mjesto njegov „vita-zivot“, nije se htjelo, kaže knjiga, „zanijekati temeljnu važnost ideala svetosti“ (235) svećenikova života, nego se je htjelo postaviti temelj za rađanje i afirmaciju „specifičnog svećeničkog ideala svetosti“ (235), koji više neće biti utemeljen na „monastičkom“ idealu „fuga mundi- bijeg od svijeta“ (235–248), nego na *dinamičkom* idealu svetosti Kristova kvasca u svakodnevnoj dinamici života svijeta. U takvu *teološkom* (ne crkveno-pravnom) kontekstu knjiga se obazire i na to, da je već „papa Celestin I. (422–432) dosta žestokim riječima... osudio uvođenje posebnog odijela za kler, koje se bilo počelo uvoditi pod utjecajem monaštva“ (260). Ideal ostaje da se svećenik *razlikuje* od ostalog prosječnog svijeta, kaže knjiga, ali ta odvojenost nije ni monastički bijeg od svijeta, ni monastički posebni kraj odijela – nego nešto mnogo *zahtjevnije*, rečeno riječima istog pape: „Od puka ili ostalih treba da se razlikujemo naukom, ne odijelom; načinom ponašanja, ne ruhom; čistoćom srca, ne nošnjom...“ (260); *svet-ćeničkim* stilom ukupnog svakodnevnog ponašanja, drži knjiga, slijedeći riječi istog pape, neće biti lako tek „glumiti“ (260) svetost, kao što je to moguće drugačijim ruhom; a *glumiti* svetost, i to treba imati na umu, nije samo odsustvo kvasca Kristova, nego može postati protu-Kristov kvasac, farizejski kvasac.

Što se pak tiče svećeničke službe-ministerija, Dekret na prvo mjesto ne stavlja dužnost rutinskog dijeljenja sakramenta – nego dužnost dinamičke evangelizacije, kojom će ljude dovesti ka sakramentima. U Dekretu se, ističe knjiga, kaže: „Prezbiteri dobivaju od Boga milost za propovijedanje Evanđelja (čl. 2,4), to je njihova *prva dužnost*...“ (244), jer „vjera se rađa iz riječi i hrani se riječju“ (247). Tu dužnost će, prema Dekretu, izvršiti drugujući

„s drugim ljudima kao s braćom“ (250), a ti „drugi“ nisu samo vjernici, nego „*svi ljudi*“ (250). Dekret, kaže knjiga, poziva prezbitere na takvu askezu, koja odgovara dinamici njihove službe: „iskrenost, karakternost i ustrajnost, *uporno zalaganje za pravdu*...“ (251); pa k tome: „odricati se od osobnih pogodnosti“ (251) – „solidariziranje sa siromasima“ (259).

Dakako, evangelizacijom privedene ljude k vjeri, svećenik će, ostajući uklopljen u zajedništvo s njima, krijepti dijeljenjem sakramenata, u prvom redu Euharistije, sv. mise; zbog toga bi iznevjerio svoj poziv onaj koji bi to zajedništvo zanemarivao da bi „pobjegao u individualno adoriranje i samotno pobožno celebriranje“ (246).

Što se pak tiče prezbiterova odnosa prema starijima, biskupu, knjiga ističe i naglašava, kako Dekret traži da poslušnost „mora biti *odgovorna* (oboedientia responsabilis; čl. 15, 3) i *suradnička* (cooperatio spiritus perfusa; čl. 7, 2) „(270); tj. nitko više ne bi smio kao ideal te poslušnosti prikazivati ovo: svećenik „samo izvršuje što mu biskup naređuje i može biti veseo i miran što neće biti odgovoran, jer će odgovornost pred Bogom snositi biskup“ (270).

Prema mlađem svećeniku odnos treba da bude „bratski“, ne „paternalistički“ (274). A što se tiče materijalnih dobara trebalo bi da „plaća svakog pojedinog načelno bude jednaka“ (275).

U poglavlju *Teološki aspekti vremene krize svećenstva* kaže se s dubokom i dalekosežnom proživljenom vjerom, ufanjem i ljubavlju: „Mi moramo vjerovati u snagu Evanđelja“ (313)!

U vezi s tim knjiga kaže: „Za neuspjeh Crkve u svijetu, među širokim slojevima ljudi, imamo odmah ispriku, makar i javno neizrečenu: da taj široki svijet ionako nije sposoban za Evanđelje, pa se zato nemamo nad čime žalostiti. Takvim putem (...) nastaje opasnost da se poskliznemo u parateologiju, gdje ćemo, umjesto teološkog proučavanja obuhvatnosti svećeničke uloge, braniti i štitiiti staro i neefikasno, koje možda s Evanđeljem nema veze, ali se zaodijeva u svetost, zato što je napadano: kao da je napadano jer je Kristovo, a u stvari je napadano zato što je zauzelo mjesto koje pripada jedino Kristu i ciljevima Evanđelja“ (313).

ZA VEĆE ZAJEDNIŠTVO MEĐU KRŠĆANIMA – je naslov treće trećine *Knjige druge* (tj. petog od pet dijelova čitava djela). Pod tim naslovom je 139 stranica u 12 poglavlja (od toga 7 tiskano sitnijim slovima); svako od tih poglavlja je opet pod svojim naslovom.

Sva ta poglavlja su tiskana u raznim našim vjerskim publikacijama u razdoblju od 1966. do 1979. godine, dakle već od „starta“, pa u punom „hodu“ pokoncilске obnove.

Veliki dio ove treće trećine *Druge knjige* posvećen je razlaganju i prikazu povijesno-teoloških ekumenskih zbivanja u kršćanstvu izvan katoličke crkve i u njoj, koja su, ne bez teškoća i uz ne male mjere oklijevanja i opreza, ipak vodila k sve većem angažiranju katoličke crkve u ekumenskom pokretu, čemu je II. Vatikanski koncil – kojeg je sazvao papa Ivan XXIII – dao odlučno snažnu podršku i impuls. Prostor nam ovdje ne dopušta niti sažeti prikaz tih povijesno-teoloških ekumenskih zbivanja. Spomenut ću samo to, da se, u poglavlju *Katolička crkva i ekumenizam*, kaže: „Osnivajući pripreme komisije za II. vatikanski koncil Ivan XXIII je na Duhove, 5. lipnja 1960, ustanovio Sekretarijat za jedinstvo kršćana“ (427), koji je postao „središnje tijelo u Katoličkoj Crkvi za promicanje i vođenje ekumenskih nastojanja“ (428). Jedan od članova tog Sekretarijata bio je kardinal Šeper, a jedan od konsultora pisac djela koje prikazujemo, T. Šagi-Bunić.

Ekumenski pokret nije usmjeren da obuhvati samo kršćane, nego i sve druge vjere, pa i naprosto: sve ljude – za čim ide i enciklika nadasve dalekovidnog pape Ivana XXIII, *Dobro*, koju je on naslovio „Pacem in terris“, a napisao ju je 11. IV. 1963. „malo pred svojom smrću“ (463). U toj se enciklici, kaže knjiga, „na osobito pristupačan i čovjekoljubiv način govori o bitnim problemima suvremenog svijeta, a koju bez sumnje moramo smjestiti u okvir teme 'Ekumensko gibanje i tokovi u suvremenom svijetu'. To je *prva* (počrtao J.B.M.) enciklika jednoga pape kojom se on odlučuje obratiti 'svim ljudima dobre volje': ... koja poziva na dijalog“ (463).

U poglavlju *Nešto o ekumenskoj problematici kod nas*, autor s odobravanjem navodi misao prof. dr. Bajsića, da se ekumenizam ne smije shvaćati kao neka „diplomatska akcija“ (498), nego radije kao „djelo iskrene ljubavi u Kristu“ (497). Tj. „Ekumenizam ni časa ne ide za tim da jedni zavladamo nad drugima. već ide za tim da nad svima nama.. zavlada Krist...“ (498).

Zaključna riječ o *Knjizi drugoj* (a i o čitavom djelu!):

Čitavo djelo, tj. obje njegove knjige, svojim „u hodu“ pokoncilске obnove objavljenim poglavljima, bogatstvom suptilnog, dubinskog, odgovornog i suodgovornog teološkog istraživanja u tim poglavljima, uvelike su bile promotor te obnove. Čitavo djelo ima trajnu vrijednost, da učvrsti postignuto i potakne na

postizavanje još nepostignutog, što se iz ovog mog „siromašnog“ prikaza ne može dovoljno ni razabrati. Jer, primjerice, od 58 poglavlja *Knjige druge* koju sam upravo pokušao prikazati, zbog pomanjkanja prostora za njih 40 nisam mogao navesti niti naslove (a tako je nešto slično bilo i s mojim prikazom *Knjige prve*).

Ukratko: Čitavo to, sa srcem i dušom i umom pisano djelo našeg vodećeg teologa i eksperta II. vatikanskog koncila, pouzdan je i kod nas nezaobilazan oslonac za siguran hod k ciljevima tog velikog, nadasve providencijalnog Koncila.

Juraj Božidar MARUŠIĆ

Adalbert Rebić, Prorok – čovjek Božji, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1982, 155 str.

Knjiga predstavlja uvod u proroke. Kao što su uopće svetopisamske knjige, tako su i proroci vremenski i misaono od nas odijeljeni. Tu udaljenost moramo stoga premostiti, ako ih želimo pravilno razumjeti. U vezi s prorocima je to još posebno značajno, budući da već i samo ime prorok mnogoga zavede te pri tom misli samo na čovjeka koji proriječi budućnost. Stoga Rebić odmah na početku (7–13) objašnjava što znači biti prorok. Kako god u „Jetalje razlaže pojam riječi: prorok (nabi'), vidjelac (ro'e'h), motritelj (hoze'h) vraćar (qesem), tako još misaonije objašnjava bit proroka kad razlaže način vraćanja kod Grka. Vrač (mantis) je padoo u zanos. Prema općem uvjerenju on je u zanosu općio se božanstvom i ono što je u zanosu govorio smatrali su da govori u ime božanstva. Budući da nitko nije njegov jezik razumio, kraj njega se uvijek nalazio netko, tko je po njegovu ponašanju razaznao što je to prorok u zanosu htio poručiti pa je njegov nejasni govor preveo u razumljivi govor. Ovoga su potonjeg nazivali prorokom (profetes). Dakle, prorok je čovjek koji govori namjesto drugoga. Svetopisamski je prorok čovjek kojega je Bog izabrao i pozvao da u njegovo ime govori ljudima. Prorok je dakle čovjek koji govori umjesto Boga. Zato njegov govor obično počinje riječima: „Tako govori Gospodin“. To je prvo i glavno poslanje prorokovo. Proroci su posredovali ljudima Božju poruku. U Božje su ime pozivali ljude na obraćenje i na život dosljedan vjere. Proroci nisu ustanovili objavljenu religiju nego su je čuvali, budili i širili. Kad su god ljudi prihvatili njihovu poruku te se obratili, započela su nova vremena